

Ikäinstituutti

Miten parannetaan ikääntyneiden turvallisuutta asuinalueilla?

Valtakunnallinen turvallisuustapahtuma 2023, Seinäjoki

Erja Rappe Ikäinstituutti

Suvi Fried Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö

Minna Huhtamäki-Kuoppala Etelä-Pohjanmaan Muistiyhdistys

Sisältö

- Ikäturvallinen asuinalue ja sen kehittäminen Erja Rappe
- Ikääntyneiden turvallisuusriskit ja -ratkaisut Suvi Fried
- Muistisairauteen sairastunut mukaan asuinalueiden turvallisuuden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin Minna Huhtamäki-Kuoppala

Ikääntyneiden turvallisuus asuinalueilla -työryhmä (2020–)

- Esitys pohjaa sisäministeriön *sisäisen turvallisuuden kansallisen yhteistoimintamallin* Ikääntyneiden asumisturvallisuus ja avunsaanti hätätilanteissa –painopistetyöhön
- Työryhmässä on edustajat ympäristöministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, sisäministeriöstä, oikeusministeriöstä, Kuntaliitosta, Suomen Pelastusalan Keskusjärjestöstä, Helsingin Muistiyhdistyksestä, Ikäinstituutista, VAV Asunnot Oy:stä (2022 saakka) ja Poliisihallituksesta (2023 alkaen)
- Työryhmä on suunnitellut asuinalueturvallisuutta edistäviä toimenpiteitä kolmella tasolla: valtakunnallinen taso, kuntataso ja kansalaisnäkökulma.

Ikääntyneiden turvallisuus tilastojen valossa

- Tarve ikäturvallisille asuinalueille kasvaa väestön vanhetessa: 75 vuotta täyttäneiden osuus väestöstä kasvaa 11 % (2022) ➡ 17 % (2050) *(Tilastokeskus 2023)*
- Joka kolmas yli 65-vuotias ilmoittaa kärsivänsä muistioireista, noin 14 500 henkilöä sairastuu vuosittain muistisairauteen *(Duodecim 2020)*
- 75 vuotta täyttäneistä
 - kotona asuvia noin 93 % (2021)
 - yksinasuvia noin 46 % (2021)
 - arkitoimissa kokee vähintään suuria vaikeuksia 35 % (2020)
 - tuntee itsensä yksinäiseksi 13 % (2020).

Ikääntyneiden turvallisuus tilastojen valossa

- Päivittäisen elämänsä erittäin tai hyvin turvalliseksi 75 v. täyttäneistä kokee 55 %, turvattomaksi 3,3 % (Sotkanet 2020)
- Asuinalueensa turvallisuuteen tyytyväisiä 93 % (Sotkanet 2016)
- Asuinalueensa olosuhteisiin tyytyväisiä 85 % (Sotkanet 2020)
 - Mitä tyytyväisempiä asukkaat ovat omaan asuinalueeseensa, sitä vähemmän heillä on turvattomuuden kokemuksia (Uusihannu 2015)

Turvattomuuden kokemukset

- Kansalaisturvallisuuden tila -tutkimuksen mukaan ikääntyneet kokivat keskeisinä turvattomuustekijöinä yksinäisyyden (75 %), muistisairaudet (70 %), ulkopuolisen avun riittämättömyyden (60 %), fyysiset sairaudet (47 %) ja tapaturmat (36 %) (Kekki & Mankkinen 2016).
- Turvattomuuden kokemukset
 - vähentävät fyysistä aktiivisuutta ja liikkumista nopeuttaen toimintakyvyn heikkenemistä
 - lisäävät sosiaalista eristäytymistä ja masennusta
 - nopeuttavat vanhenemista.

Liikkumisen turvallisuus

- Koetun turvallisuuden yhteys hyvinvointiin välittyy etenkin fyysisen aktiivisuuden kautta: liian vähän liikkuvia 65 + v. 66%, 75+ v. 72 % *(THL 2020)*
- Lähes puolella 70+ v. on asuinympäristössään liikkumista haittaavia tekijöitä ja noin 10 % kokee haittaa pitkistä etäisyyksistä palveluihin *(Vilkko 2018)*
- 75 vuotta täyttäneistä
 - 500 m matkan kävelemisessä suuria vaikeuksia kokee 29 % *(Sotkanet 2020)*
 - Jalankulkuväylien liukkauden vähintään jonkin verran haittaavaksi kokee 56 % *(FinSote 2018)*
 - Tyytyväisiä mahdollisuuksiinsa käyttää julkisia ja/tai muita liikennevälineitä 54 % *(FinSote 2020)*
- Ikääntyneillä liikkuesssa vakavia onnettomuuksia muuta väestöä enemmän, joka kolmas yli 65 v. kaatuu vuosittain, nuoremmat useimmiten ulkona
- Iäkkäisiin kohdistuu muita ikäluokkia vähemmän rikollisuutta ja väkivallan uhkaa, mutta pelko voi rajoittaa liikkumista.

Ikäturvallisuuden edistäminen asuinalueilla

- Huomio hyvinvointiturvallisuuteen ja turvallisuuden tunteeseen
 - Ikääntyneiden toimintakyvyn ja elämänhallinnan tukeminen sekä yhteisöllisyyden ja keskinäisen luottamuksen vahvistaminen
 - Turvallisuusuhkiin puuttuminen ja häiriötekijöiden poistaminen
- Turvallisuustyö poikkisektorista ja integroituu iäkkäiden arjen toimintoihin ja palveluihin
- Turvallisuutta edistetään turvallisuussuunnittelun ohella sosiaali- ja terveystieteillä, ikääntymis-, alue- ja asumispolitiikalla sekä yhdyskuntasuunnittelulla
- Huomioitava ikääntyneiden moninaisuus ja erilaiset osallistumisen mahdollisuudet
- Keskeiset tekijät liikkumisen turvallisuus ja sosiaalinen turvallisuus.

Turvallisuus ja turvallisuuden tunne

Liikkumisen turvallisuus

- terveyden ja toimintakyvyn ylläpito
- palveluiden käyttö
- vuorovaikutus

Sosiaalinen turvallisuus

- alueiden ja tilojen käyttö
- osallistuminen, yhteenkuuluvuuden tunne
- tuen ja avun saanti

Fyysinen ja sosiaalinen ympäristö

- yhdyskuntarakenne, palvelujen monipuolisuus, sijoittuminen ja saavutettavuus, asuntokannan ja hallintomuotojen monipuolisuus, rakennusten koko ja sijainti
- asuinympäristön esteettömyys ja hahmotettavuus, kunnossapito, opasteet ja valaistus
- kulkuväylien ja kohtaamispaikkojen sijoitus, mitoitus ja materiaalit
- liikennejärjestelyjen toimivuus, julkisen liikenteen palvelut
- toiminta- ja harrastusmahdollisuudet, osallistumismahdollisuudet
- luonnon, viheralueiden, puistojen ja pihojen esteettömyys ja saavutettavuus

Ikäturvallinen asuinalue

- Ylläpitää toimintakykyä ja vuorovaikutusta
- Esteetön, saavutettavat palvelut ja mahdollisuus osallistua
- Helppo ja turvallinen liikkua kävellen, toimiva ja esteetön julkinen liikenne
- Viihtyisä, rauhallinen ja siisti
- Lähiviheralueita ja luontoa ulkoiluun
- Hyväksyvä, kannustava ilmapiiri ja luottamus avun saantiin tarvittaessa
- Yhteisöllisyys vahvistaa sosiaalista turvaverkkoa.

Lisätietoa

Rappe E & Rajaniemi J (2021). Turvallinen asuinalue ikääntyneille. Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:10.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162877/YM_2021_10.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rajaniemi J & Rappe E (2022). Ikäturvallinen asuinalue. Opas. Ikäinstituutti & Ympäristöministeriö.
https://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2022/01/Ikaturvallinen_asuinalue_2022_interactive-FINAL.pdf

Miten parannetaan ikääntyneiden turvallisuutta asuinalueilla? Riskejä ja ratkaisuja

Suvi Fried

Valtakunnallinen turvallisuustapahtuma, Seinäjoki 26.5.2023

PSR
PALOSUOJELURAHASTO

Taustaa

• Iäkkäät ja asuinalue

- Fried, Suvi. 2011. Ostarista paikalliskeskukseksi: Lähiön kauppapaikan muodonmuutos eläkeikäisten kuvaamana ja kokemana. Alue ja ympäristö, 40(2): 49–60.

• Iäkkäät kodeissaan, toimintakyvyn muutos

- Fried, Suvi. 2015. Kodin töitä ja asumisen tekoja. Gerontologia : Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry:n julkaisu, 29(4): 36–249.

• Iäkkäät taloyhtiöiden asukkaina, naapureina

- Fried, Suvi & Ratala, Maiju. 2021. Miten varmistaa, että kukin iäkäs asukas on yleensä hengissä? Taloyhtiötoimijoiden näkemyksiä ikäasumisesta. Gerontologia 35(3):283–289.
- Fried, Suvi & Telaranta, Kari. 2023. Kotona paras, vai onko? Kotona asuminen turvallisuuden näkökulmasta. Avauksia-osasto, Yhteiskuntapolitiikka 2/2023.
- Martikainen, Soili & Palo, Lilja. 2018. Turvallisuutta vanhojen ihmisten kotihoitoon yhteiskehittämisen keinoin. Gerontologia 32 (3), 209–214.
- Ojala, Tarja, Riitta Koivula, Brita Somerkoski, ja Anne Lounamaa. 2022. Asumisen monimuotoisuus ja turvallisuus tuetussa asumisessa ja kotiin annettavissa palveluissa. Ss. 54–75 teoksessa Pelastus- ja turvallisuustutkimuksen vuosikirja 2022. Vsk. 4, toimittanut A. Puustinen. Kuopio: Pelastusopisto.

• Iäkkäät erilaisissa asumisen yksiköissä

- Fried, Suvi. 2022. Poistumisturvallisuusselvityksen laatimisopas. SPEK Oppaita 31. Helsinki.
- Kiljunen, Outi, Tarja Välimäki, Pirjo Partanen, ja Päivi Kankkunen. 2021. Turvallisuuden edistäminen iäkkäiden tehostetussa palveluasumisessa. Gerontologia 35(2):156–
- Onnettomuustutkintakeskus. 2002. Turvallisuustilanne vanhusten asumisessa ja suositukset sen parantamiseksi. A 2/1999 Y OSA III.

Lieden turvallinen käyttö
(Laura Kuurne SPEK 2022)

www.spek.fi/oppaat

Riskejä ja ratkaisuja

Poistumiskyky osana toimintakykyä

Kapea-alainen toiminto, mutta tarkemmin tarkasteltuna sen toteuttaminen vaatii monen toimintakyvyn osa-alueen sujuvuutta

Havaintokyky

- Aistitoiminnot
- Vaaran, uhkan tai hälytyksen huomaaminen
- Poistumisreitit seuraaminen

Liikkumiskyky

- Ylös nouseminen
- Pukeutuminen
- Nopeus, kestävyys
- Apuvälineet

Ymmärryskyky

- Reagointi
- Toiminnanohjaus
- Ohjeiden noudattaminen

Pelastuslaki (379/2011) § 18

- Poistumisturvallisuus hoitolaitoksissa sekä palvelu- ja tukiasumisessa
- Sairaaloissa, vanhainkodeissa ja muussa laitoshuollossa, suljetuissa rangaistuslaitoksissa ja muissa näihin verrattavissa kohteissa (**hoitolaitokset**) sekä asumisyksikön muotoon järjestetyissä **palvelu- ja tukiasunnoissa** ja muissa näihin verrattavissa *asuinrakennuksissa ja tiloissa, joissa asuvien toimintakyky on tavanomaista huonompi* (palvelu- ja tukiasuminen), **toiminnanharjoittajan** on etukäteen laadituin selvityksin ja suunnitelmin ja niiden perusteella toteutetuin toimenpitein huolehdittava, että asukkaat ja hoidettavat henkilöt voivat poistua turvallisesti tulipalossa tai muussa vaaratilanteessa itsenäisesti tai avustettuina.

Asumispalvelut 21 a-c § 1.1.2023 alkaen (Sosiaalihuoltolaki 1310/2014, 790/2022 21 §)

21 a § Tuettu asuminen

Tuetulla asumisella tarkoitetaan itsenäistä asumista, jota tuetaan sosiaaliohjauksella. Tuettua asumista järjestetään henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee hyvinvointialueen apua tai tukea itsenäiseen asumiseen tai itsenäiseen asumiseen siirtymisessä.

21 b § Yhteisöllinen asuminen

Yhteisöllisellä asumisella tarkoitetaan hyvinvointialueen järjestämää asumista esteettömässä ja turvallisessa asumisyksikössä, jossa henkilön hallinnassa on hänen tarpeitaan vastaava asunto ja jossa asukkaille on tarjolla sosiaalista kanssakäymistä edistävää toimintaa.

21 c § Ympäri vuorokautinen palveluasuminen

Ympäri vuorokautisella palveluasumisella tarkoitetaan asumista yhteisöllistä toimintaa tarjoavassa esteettömässä ja turvallisessa hoivakodissa, palvelukodissa tai vastaavassa asumisyksikössä, jossa henkilöllä on hänen tarpeitaan vastaava asunto ja jossa hän saa asumisyksikön henkilöstöltä viipymättä ja vuorokaudenajasta riippumatta hoitoa ja huolenpitoa myös äkilliseen tarpeeseensa.

Tulipalosta selviytyminen

Naapuri auttoi iäkkään pariskunnan ulos tuhoisasta tulipalosta – "Se oli ensiluokkaista"

15.5.2023 Italehti

Päivystävän palomestarin mukaan pariskunnalla tai naapurilla ei ole hengenvaaraa.

Päivystävä palomestari kehuu naapurin toimintaa, sillä se rajasi savua ja helpotti pelastuslaitoksen toimintaa. Kuvituskuva. INKA SOVERI

"Pariskunta meni kertomaan asiasta naapurilleen, joka auttoi pariskunnan pois asunnosta ja soitti hätäkeskukseen. Päivystävä palomestari Sakari Bragge Pirkanmaan pelastuslaitoksesta kiittelee naapurin ripeää toimintaa.

- Se oli ensiluokkaista että hän tajusi myös sulkea oven, jolloin palo ei päässyt leviämään asunnosta muualle, Bragge kertoo.
- Se on hienosti tehty, koska silloin helpotetaan pelastuslaitoksen työtä, rajataan paloa ja turvataan muiden ihmisten poistumista rapussa, kun savu ei pääse leviämään, Bragge sanoo." Sofia Hänninen Italehti

Runefors, Marcus, Anders Jonsson, ja Carl Bonander. 2021. "Factors contributing to survival and evacuation in residential fires involving older adults in Sweden". Fire safety journal 122:103354. doi: 10.1016/j.firesaf.2021.103354.

Kodin turvallisuuden tarkistuslista

AVUN HÄLYTTÄMINEN HÄTÄTILANTEESSA

2. Kykeneekö asukas hälyttämään apua hätätilanteessa?

Tietääkö asukas, miten tilanteessa toimitaan?		
Onko puhelimessa tai sen yhteydessä hätänumero?		
Osaako asukas kertoa osoitteen ja opastaa paikalle tai voidaanko hänet paikantaa puhelimen paikkatiedon perusteella?		
Kykeneekö asukas tekemään hälytyksen mihin vuorokauden aikaan tahansa esim. lääkityksen, päihteiden käytön tms. vuoksi?		

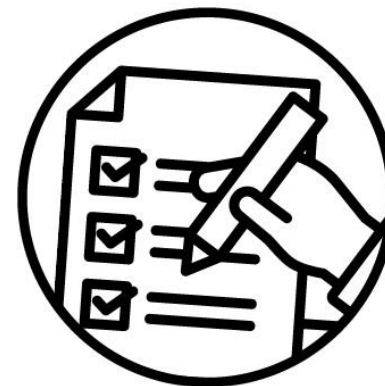
Toimenpiteitä

- 112-tarra
- 112-applikaatio
- Varmista hätänumeron käytön osaamisen.
- Täsmällinen osoitetieto

Asuinalueen turvallisuuskävely

TURVALLISUUSKÄVELY

Tarkastuslista

Tämän listan avulla voit arvioida, kuinka turvallinen asuinympäristösi on ja kuinka helppo siellä on kulkea.

Anna väittämiin oma arviosi siitä, miten asia mielestäsi toteutuu. Rastita mielestäsi sopivin vaihtoehto. Jos et pysty vastaamaan johonkin kohtaan, jätä se väliin. Lopussa olevaan Lisätietoja-kohtaan voit kirjoittaa tarkennuksia.

Nimi: _____

Ikääntyneiden turvallisuus asuinalueilla -työryhmä

Turvalliset ihmiset tekevät turvallisen asuinalueen

Muistisairauteen sairastunut mukaan asuinalueiden turvallisuuden suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin

Minna Huhtamäki-Kuoppala, Etelä-Pohjanmaan Muistiyhdistys ry
www.muistiyhdistys.fi

**Etelä-Pohjanmaan
Muistiyhdistys ry**
Muistiliiton jäsen

Muisti- ja ikäystävällinen elinympäristö palveluineen

- Muistisairaudet vaikuttavat ja etenevät yksilöllisesti.
- Muistisairaudet voivat vaikuttaa mm. hahmottamis- ja havaintokykyyn.
- Uusien asioiden oppiminen vaikeutuu ja tutustakin ympäristöstä voi tulla jossain sairauden vaiheessa vieras.
- Hahmottamisen vaikeus voi altistaa eksymiselle.
- Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asumisympäristö tukee toimintakykyä.
- Muisti- ja ikäystävällinen asuinympäristö on helposti hahmotettava ja esteetön ja se tukee ihmisen liikkumista ja muuta toimintakykyä, vaikka liikkumiskyky, toimintakyky ja aistien toiminta heikkenevät.
- Turvallinen, esteetön ympäristö kannustaa osallistumiseen ja sitä kautta turvaa osallisuutta.
- Suomessa asuu tällä hetkellä arviolta 193 000 muistisairasta ihmistä, joista 100 000 ihmistä sairastaa lievää muistisairautta ja 93 000 ihmistä keskivaikeaa tai vaikeaa muistisairautta
- Suomessa diagnosoidaan n. 14 500 uutta sairastunutta vuosittain, siis n. 40 hlöä/pv
- Suomessa on n. 7 000 työikäistä muistisairasta
- Suomessa arvioidaan olevan v. 2050 n. 500 000 muistisairasta ihmistä

**Etelä-Pohjanmaan
Muistiyhdistys ry**
Muistiliiton jäsen

Mitä muistiystävällisyys tarkoittaa?

- Muistiystävällisyys -> ymmärrystä muistisairauksia kohtaan, millaisia haasteita ne tuovat sairastuneen ja läheisten elämään ja arkeen
- Muistisairailla on sairaudesta huolimatta oikeus omannäköiseen elämään, tukeen ja palveluihin. Heillä on edelleen kykyjä, osaamista, elämänkokemuksia ja aktiivinen elämä.
- Kokonaisvaltaista hyvinvointia tukee myös toimiva fyysinen ympäristö ja sen palvelut.
- Muistiystävällisiä ympäristöjä ja yhteisöjä suunniteltaessa, tulee muistisairaat ihmiset ja heidän perheensä ottaa mukaan kehittämistyöhön. Millainen on muistiystävällinen kauppa tai taksi?
- Myös paikalliset muistiyhdistykset ovat keskeisiä yhteistyökumppaneita.

**Etelä-Pohjanmaan
Muistiyhdistys ry**
Muistiliiton jäsen

Muistiystävällinen asuminen ja ympäristö

- Ota mukaan suunnitteluun:
 - Asuinympäristössä tehtävät kävelyt ja keskustelutilaisuudet ikäihmisten ja muistisairaiden kanssa
 - Yhteenkuuluvuuden tunne
- Yhteistyö paikallisten toimijoiden, yrittäjien ja muistiyhdistysten sekä niiden toimintaryhmien kanssa
 - Vaikuttamistyö ja -kanavat
- Kaikille ikäryhmille avoimet palautteenantomahdollisuudet ja muodot – ei vain ”nettikyselyjä”, koska ne voivat olla saavuttamattomissa
- Ratkaisut ulkona ja sisällä selkeitä
- Huomioi esteettömyys, värimaailma, valaistus ja vältä asioita, jotka voivat hämmentää hahmottamista
- Apuvälineiden ja teknologian oikea-aikainen käyttö tukee asumista ja liikkumista

**Etelä-Pohjanmaan
Muistiyhdistys ry**
Muistiliiton jäsen

Opasta ennakoimaan asumista

- Koska muistisairaudet ovat eteneviä sairauksia, on hyvä miettiä ennakoiden, millainen asuin-ympäristön tulisi olla sairauden edetessä ja milloin itsenäinen asuminen ei ole enää mahdollista.
- Miten asuinalueella on mahdollistettu erilaiset asumisen muodot, joita muistisairaat voivat käyttää, jos itsenäinen asuminen ei enää onnistu? Ovatko alueen muistisairaat voineet vaikuttaa rakentamiseen?
- Suosittele tarkastelemaan kotia ja ympäristöä esim. asumisen turvallisuuden tarkistuslistojen avulla.
- Neuvo asunnon muutostöistä ja asumisen kustannuksiin saatavista taloudellisista tuista.

**Etelä-Pohjanmaan
Muistiyhdistys ry**
Muistiliiton jäsen

Muisti- ja ikäystävälliset palvelut asumisen tukena

- Asenteet ja ymmärrys ikääntymistä ja muistisairauksia kohtaan
- Esteettömyys
- Turvallisuus – myös se, että ei tule hyväksikäytetyksi
- Verkosto- ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa (yhdistykset, seurakunnat, kerhot...)
- Liikenne, myös kävelyreitit
- Vapaaehtoistoiminta esim. sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnassa (mm. vertaistuki)
- Vanhempikin väki mukaan keskustelemaan tulevaisuudesta

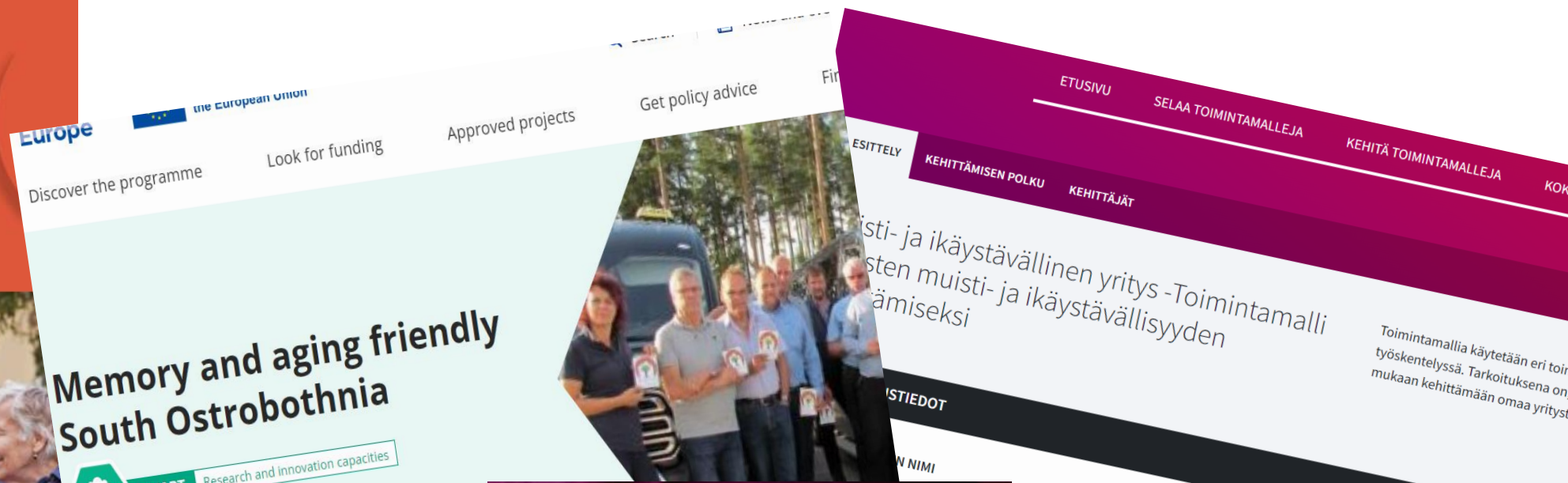

Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö

Erja Rappe, Helinä Kotilainen, Jere Rajaniemi, Päivi Topo

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

Memory and aging friendly South Ostrobothnia

SMART

Research and innovation capacities

10 vinkkiä muisti- ja ikäystävällisiin yhteisöihin

INNOKYLÄssä toimintamallin kuvaus
Muisti- ja ikäystävällinen yritys

LINKIT YouTube-videoihin ja opasmateriaaliin ym. aineistoon os. www.muistiyhdistys.fi

MUISTI- ja IKÄYSTÄVÄLLINEN
YRITYS -opas

Maakunnalliset Muistiluotsit yhteistyötahoina

-
- Muistiluotsit ovat Muistiliiton jäsenyhdistysten ylläpitämiä maakunnallisia asiantuntija- ja tukikeskuksia, jotka tarjoavat apua ja tukea muistisairaille ja heidän läheisilleen. Ne tekevät myös vaikuttamistyötä alueellaan.
 - Muistiluotsit muodostavat koko maan kattavan verkoston toimien 18 maakunnassa.

www.muistiliitto.fi

5/20/2023

Muistiluotsi
asiantuntija- ja tukikeskus
Etelä-Pohjanmaa

Muistiluotsi
asiantuntija- ja
tukikeskusverkosto